

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

МИСТЕЦТВО ТА ЙОГО ВИВЧЕННЯ.

АРХАЇЧНЕ МИСТЕЦТВО ТА МИСТЕЦТВО ДАВНЬОГО ЧАСУ

Тема 1.	Культура і мистецтво в системі науки.	6
Тема 2.	Мистецтво первісного суспільства доби палеоліту, мезоліту, неоліту і бронзи.	21
Тема 3.	Мистецтво Стародавнього Сходу. Месопотамія.	39
Тема 4.	Мистецтво Стародавнього Сходу. Давній Єгипет.	56
Тема 5.	Мистецтво Античного Світу. Стародавня Греція.	80
Тема 6.	Мистецтво Античного Світу. Стародавній Рим.	124

РОЗДІЛ 2

МИСТЕЦТВО У СХІДНИХ КУЛЬТУРАХ

Тема 7.	Дихотомія Схід – Захід у всесвітній культурі та її відображення в мистецтві.	154
Тема 8.	Індо-буддійський тип культури. Специфіка індійського мистецтва.	163
Тема 9.	Даосистсько-конфуціанський тип культури та мистецтва.	189
Тема 10.	Японо-буддійський тип культури та специфіка його втілення в мистецтві.	215
Тема 11.	Мистецтво у світлі ідей арабо-мусульманської культури.	237

ГЛОСАРІЙ.	266
-------------------	-----

ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ.	288
--	-----

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.	289
-----------------------------------	-----

РОЗДІЛ 1

**МИСТЕЦТВО
ТА ЙОГО ВИВЧЕННЯ.
АРХАЇЧНЕ МИСТЕЦТВО
ТА МИСТЕЦТВО ДАВНЬОГО ЧАСУ**

ТЕМА 1. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО В СИСТЕМІ НАУКИ

- 1. Сутність культури, її функції та структура.*
- 2. Мистецтво як феномен культури. Сутність мистецтва.*
- 3. Історія мистецтва як складова мистецтвознавства.*
- 4. Специфіка основних видів і жанрів мистецтва.
Художній образ. Поняття стилю.*
- 5. Основні етапи еволюції мистецтва.*

Існує багато підходів до розуміння такого феномена, як культура. Одні розуміють під культурою все створене людьми в процесі матеріальної та духовної діяльності, інші – лише результати духовного виробництва. Частина вчених наполягає на думці, що головним у культурі є не результат, а спосіб людської діяльності.

У широкому сенсі культура – це притаманний людині спосіб життєдіяльності, система знань та цінностей, що дозволяє організувати її саме таким, а не іншим чином; спосіб, безпосередньо відображений у результатах людської діяльності. У зв'язку з цим культуру можна розглядати з точки зору її антропологічного й етнологічного змісту.

Вивчення історії світової культури передбачає насамперед знайомство з архетипами культури, що дозволяють виявити духовні передумови як розквіту,

так і деградації тих чи інших суспільств. Культура єдина, у ній злито історичне і сучасне, специфічне і загальне, традиційне і нетрадиційне.

Слово “культура” походить від латинських слів *colo, colere* (вирощувати, доглядати, обробляти). Звідси *culturare* (вирощений, оброблений людською працею, доведений до досконалості). Спочатку ці слова стосувалися праці на землі (землеробства), однак згодом усе частіше стали вживатись у ширшому значенні – стосовно духовно-практичної діяльності людини.

Культура (лат. Culture – “обробіток”, “обробляти”) – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії, яка визначає рівень розвитку суспільства, а також сам процес творення й розподілу цих цінностей.

Функції культури. Складний і багатоплановий характер культури як суспільно-історичного явища зумовлює її поліфункціональність. Серед функцій, які виконує культура в суспільному житті, можна виділити кілька найбільш суттєвих.

1. **Пізнавальна функція** полягає в тому, що культура розкриває перед людиною досягнення людства в історичному пізнанні світу. Через культуру, яка об’єднує в органічну цілісність природничі, технічні й гуманітарні знання, людина пізнає світ і саму себе.

2. **Інформативна функція** культури полягає в тому, що культура передає знання і досвід попередніх поколінь. У культурі проявляється соціальна негенетична спадковість людства, його історична пам’ять. Приходячи в цей світ, людина застає усталену систему відносин, традицій, звичаїв. Все це негенетична пам’ять людства, яку не можна засвоїти від народження, а лише в ході набуття індивідом власного соціального досвіду.

3. **Світоглядна функція** культури проявляється в тому, що вона синтезує в цілісну й завершену форму всю сукупність чинників духовного світу особи – пізнавальних, емоційно-чуттєвих, оцінних, вольових. Світогляд забезпечує органічну цілісність елементів свідомості через сприйняття і розуміння світу не в координатах фізичного простору і часу, а в соціокультурному вимірі. Світоглядне мислення, світоглядне уявлення в історичному плані черпають свій зміст у міфології, згодом у релігії і нарешті в науковому пізнанні, тобто в тих формах суспільної свідомості, що складають зміст культури. Отже, культура та світогляд перебувають у діалектичній єдності.

4. **Комунікативна функція** культури полягає в тому, що вона не існує поза суспільством, а формується через спілкування. Культура завжди пов’язана

з історією, і навіть не підозрюючи про це, сучасна культура відтворює “голоси” попередніх епох. Адже всі об’єкти, що оточують людину, сприймаються і як фізичні функції, і як знаки. Таким чином, усі феномени буття можуть бути зрозумілі й прочитані як “тексти”, що несуть інформацію. Це дає можливість обмінюватися не тільки самими речами, а й інформацією про них, знанням, досвідом, тобто здійснювати соціокультурну комунікацію.

5. **Нормативно-регулююча функція** культури реалізується через систему цінностей і норм, які служать регуляторами суспільних відносин, культурно-духовними орієнтирами на певному етапі розвитку суспільства. Норми у формі моралі, права, звичаїв, традицій, обрядів, ритуалів служать засобами пристосування цінностей до вимог життя в певному історичному вимірі.

6. **Інтегративна функція** культури виражається в здатності об’єднувати людей незалежно від їх світоглядної й ідеологічної орієнтації, національної приналежності у певні соціальні спільноти, а народи – у світову цивілізацію. Історія засвідчує, що зближення культур, як правило, проходило на основі генетичної або функціональної спорідненості. Особливо велика потреба в інтеграційній функції культури відчувається в сучасних умовах, коли в одних регіонах зростає соціальна напруга, а в інших відбувається бурхливий процес інтеграції (Західна Європа). Сьогодні культурний прогрес спрямований, з одного боку, на інтеграцію народів, соціальних і культурних систем, з іншого – на здобуття національного суверенітету та збереження культурної самобутності.

7. **Виховна функція** проявляється в тому, що культура не лише пристосовує людину до природного та соціального середовища, сприяє її соціалізації, але й виступає ще й фактором саморозвитку людства. Засвоївши попередній досвід, людство не припиняє саморозвитку, а репродукує культуру, ставить перед собою нові життєві цілі для задоволення матеріальних і духовних потреб.

Структура культури. У свою чергу культура поділяється на **матеріальну і духовну**.

Матеріальна культура – сукупність матеріальних цінностей. Це речі, що мають певну цінність у вигляді майна, предметів, товарів, пристроїв, споруд. Предмети матеріальної культури створюються для задоволення різноманітних потреб людини. Говорячи про матеріальну культуру того чи іншого народу, зазвичай мають на увазі такі конкретні предмети, як одяг, зброю, речі повсякденного вжитку, продукти харчування, прикраси, влаштування житла, архітектурні споруди.

Духовна культура на відміну від матеріальної не втілена в предметах. Сфера її буття – не речі, а ідеальна діяльність, пов'язана з інтелектом, емоціями, почуттями. Це – наука (філософія, зокрема), релігія (міфологія – у ранній період людської історії) та мистецтво.

Поєднання духовного й матеріального формує загальний простір культури як складної взаємозалежної системи елементів, що постійно переходять один в один. Так, духовна культура – ідеї, задуми художника може втілюватися в матеріальних речах – книгах або скульптурах, а читання книг чи спостереження предметів мистецтва супроводжується зворотним переходом – від матеріальних речей до знань, емоцій, почуттів. Якість кожного з цих елементів, а також тісний зв'язок між ними визначають рівень морального, естетичного, інтелектуального, а в результаті – культурного розвитку будь-якого суспільства.

Мистецтво як феномен культури. Яке ж місце в культурі займає мистецтво? Мистецтво виступає як один з елементів духовної культури. З точки зору науки, **мистецтво (художня культура) – це форма духовного відображення світу через створення художнього образу.**

Кожна історична епоха вибудовує свою систему класифікації видів мистецтва.

Аристотель стверджував, що у всіх видів мистецтв є спільна основа – це мімесіс (наслідування дійсності). Різниця між ними в тому, з якої причини і якими засобами це наслідування відбувається. В епоху Відродження різницю між мистецтвами вбачали в тому, який матеріал використовується, відповідно, який орган чуття активізується при сприйнятті твору мистецтва. Подібний підхід утримався досить довго. Лише в німецькій класичній естетиці виникли нові ідеї. Зокрема, Регель стверджував, що види мистецтв розвиваються як система, що народжується “духовним кліматом епохи”. Система міняється, у ній виділяється той вид мистецтва, який найбільше відповідає історичній своєрідності епохи.

Предметом вивчення навчальної дисципліни “Історія мистецтв” є теорія та історія мистецтв. Історію та теорію мистецтва вивчає наука **Мистецтвознавство**. Як університетська самостійна наука вона виникла в другій половині XIX ст. Відокремившись від історичної науки, мистецтвознавство міцно зайняло своє місце серед гуманітарних дисциплін. За півтора століття мистецтвознавство породило імена блискучих учених, якими були написані теоретичні роботи, вивчені всі періоди історії художнього розвитку людства, а також визначилися школи,

виробилися методи у вивченні й розумінні творів мистецтва. При вивченні епохи, стилю, творчості окремого митця сучасні мистецтвознавці-вчені синтезують увесь культурологічний спектр даного часу, простежуючи зв'язок мистецтва, філософії, релігії, тобто прагнуть охопити весь світоглядний контекст епохи.

Мистецтвознавство складається з трьох розділів: історії мистецтва, теорії мистецтва та художньої критики. Перша праця з історії мистецтва була написана німецьким ученим Іоганном Вінкельманом (1717–1768) у XVIII ст. В “Історії мистецтва давнини” були систематизовані знання про мистецтво античності.

Які факти й події в XIX ст. сприяли розвитку мистецтвознавчої науки? Винятково важливе значення, на думку багатьох учених, для перших кроків історії мистецтва мали наступні факти.

Численні археологічні відкриття й наукові дослідження розширили межі історії мистецтва. У часи Вінкельмана ще майже нічого не знали ні про східні цивілізації, ні про Давній Єгипет, а уявлення про грецьку античність базувалося в основному на римських копіях. Про первісне ж мистецтво ще нічого відомо не було. До середини XIX ст. становище різко змінюється. Єгипетський похід Наполеона 1798 р. поклав початок єгиптології. Дослідники-науковці, які супроводжували французьку армію, провели велику роботу з вивчення давньоєгипетських пам'яток. Ними в Каїрі був заснований Єгипетський інститут. Багатотомні видання опису Єгипту лягли в основу подальших досліджень.

Збагатилися знання і про античність. Археологічні розкопки, які вели англійські експедиції в Греції, вперше виявили сутність справжнього грецького мистецтва. Перші знахідки первісного мистецтва відсунули історію вглиб до немислимих меж, довівши, що мистецтво з'явилося з появою homo sapiens.

Величезну роль для розвитку науки відіграло створення й відкриття музеїв. Шедеври мистецтва вперше стали доступними для загального публічного огляду. З кінця XVIII – середини XIX ст. з'явилася більшість європейських музеїв: Лувр (1793), музей Прадо в Мадриді (1785, 1839), Національна галерея в Лондоні (1824, 1839), Стара Пінакоотека в Мюнхені (1836), Ермітаж у Петербурзі (1852). Основу державних музеїв становили королівські та приватні колекції. Так, першим публічним музеєм у Європі став Лувр, відкритий у 1793 р.

Види мистецтва – це реальні форми художньо-творчої діяльності, що різняться, перш за все, способом втілення художнього змісту, специфікою творення художнього образу.